

Blasco Ibáñez i la identitat col·lectiva valenciana: una relació en qüestionament

Vicent Baydal Sala*

Com en quasi qualsevol altre aspecte de la seua existència, la figura de Vicent Blasco Ibáñez en relació amb la construcció i aprofundiment de la identitat col·lectiva valenciana, l'heretada de la història i el territori de l'antic Regne de València, també ha generat apassionades polèmiques i controvèrsies. Molts són els historiadors, filòlegs, polítics, periodistes o intel·lectuals que, encara en la seua vida i posteriorment, s'han preguntat si Blasco va afavorir el desenvolupament i reforçament d'una identitat valenciana pròpia o, per contra, la va obstaculitzar, és a dir, si amb la seua acció política i la seua obra cultural va potenciar el valencianisme o, ben al contrari, aquelles van acabar per resultar un importantíssim llast en el seu avanç. Encara hui en dia ens podem plantejar la mateixa qüestió a l'hora de valorar el llegat blasquià i és el que intentarem fer al llarg de les següents pàgines, des d'un punt de vista declaradament valencianista i progressista.

Les visions sobre Blasco: sucursalista castellanitzat o federalista prodigiós?

Com és ben sabut, Vicent Blasco Ibáñez (València, 1867 – Menton, 1928) va ser moltes coses alhora i totes de manera desmesurada. Va ser,

---

* Vicent Baydal és professor d'Història del Dret del Departament de Dret Privat de la Universitat Jaume I de Castelló de la Plana. És especialista en la història política medieval del Regne de València i la Corona d'Aragó i també en l'anàlisi de l'evolució històrica de les identitats col·lectives.

en primer lloc, un periodista i polític revolucionari que va saber trencar els mecanismes de control del sistema de la Restauració, va ajudar a construir un gran partit de masses i va fer de València un dels principals puntals de la ideologia republicana en tot Espanya. Al mateix temps va desenvolupar una notabilíssima carrera com a novel·lista, en la qual, de fet, es va centrar quan va abandonar la política, entorn dels 40 anys, i amb la qual no només va tindre un èxit descomunal a València i Espanya, sinó també per tot el món occidental, especialment a França i els Estats Units d'Amèrica. Finalment, com a conjunció de tot això, del seu aclaparador lideratge polític i del seu brutal èxit com a escriptor, Blasco va ser també un veritable ídol de masses, venerat per centenars de milers de persones, especialment en terres valencianes. Recordem-ne, si no, la descripció quasi mitològica que en feia Max Aub:

Era un dios, ¿me oís?, un dios, y además lo parecía: alto, fuerte, casi hercúleo, el pelo ensortijado, la cara de dios griego, un poco grueso tal vez... ¡Y una voz! ¡Qué voz!... Vosotros no habéis conocido a Blasco, el verdadero Blasco, era un dios. [...] Yo he visto a una multitud enorme no solo escucharle con la boca abierta, horas y horas, sino repetir, palabra por palabra, lo que iba diciendo... [...] Aún estoy viendo a Don Vicente, con su barba de profeta joven, arengarlos, en el balcón, entre las luces de las antorchas. Se agigantaba, todos aquellos hombres hubiesen dado hasta la última gota de sangre por él (Reig, 2012: 5).

En conseqüència, davant l'enorme influència de Blasco sobre la societat de la seua època, molts, especialment des de l'àmbit del valencianisme, s'han preguntat pel seu paper en relació amb la identitat valenciana. I les respostes, tant de manera coetània a la seua existència com al llarg de les generacions posteriors, han sigut ben variades i de signe molt contrari. Per exemple, a començaments de 1910 la Joventut Valencianista, la primera associació clarament nacionalista valenciana i que poc abans, en el context de l'Exposició Regional de 1909, havia coronat a Teodor Llorente en una gran cerimònia pública com a "Poeta de València", va proposar fer un altre acte semblant en honor de Blasco Ibáñez. De seguida, no obstant, van aparèixer veus en contrari des de *La Voz de Valencia*, un diari catòlic de tendència conservadora i, per tant, d'alguna manera pròxim al filoregionalisme de

certs cercles carlistes. En un article sense signar titulat “Blasco Ibáñez y el Regionalismo. Un salto en tinieblas” hi van arribar a dir que:

¿De cuándo acá mira la Joventut con tanta simpatía al hombre más funesto que para su causa tuvo en Valencia el regionalismo? [...] El partido político que con más fiereza ha combatido siempre la causa de los regionalistas en Valencia ha sido el blasquista. [...] Vaya un valencianista el que olvidando su lengua propia, haciéndole traición, se dedica a escribir exclusivamente en otro idioma (Roca, 2007: 156).

De fet, finalment no es va obtindre consens dins de la mateixa Joventut Valencianista per a fer aquell homenatge públic, que finalment no es va celebrar. Anys més tard, ja mort Blasco, el mestre de Castelló de la Plana Enric Soler i Godes, un dels fundadors de l'Associació de Protecció de l'Ensenyança Valenciana, va abundar en aquella visió, en un article publicat en novembre de 1933 en la revista catalana *Mirador*, en ocasió del trasllat del cos de l'escriptor des de França fins a València:

Ell sol, si hagués volgut, hauria revalencianitzat la nostra terra, vergonyosament castellanitzada; però la idea política l'embriagà, es girà d'esquena a la Mediterrània i la ferum de la *Meseta* li atrofià els sentits i li féu oblidar el nostre passat. [...] Pogué ésser el puntal més ferm de la nostra renaixença i amb la seva mania castellanitzadora –ell, que aixecà els pobles–, va matar el poc esperit nacionalista que quedava a casa nostra. [...] Blasco Ibáñez féu a la causa nacional valenciana més mal que una pedregada a una vinya. [...] Pogué i no volgué; era un castellanitzat. Al darrera de Blasco anava tota València, ciutat i comarques; una paraula d'ell era prou per a posar en moviment una massa compacta d'homes i fins dones, disposats a donar la vida pel mestre; els feia anar per on volia. Calculeu doncs: si ell els hagués parlat en valencià i en el seu idioma els hagués ensenyat el veritable problema de la pàtria única i lliure, no passaria el que ara passa, i no estaríem ara com estem. [...] Ara ja et tenim entre nosaltres; has rebut l'homenatge del poble silenciós i capcot; valencià il·lustre, valencià sense fronteres, corsari de l'ideal! Els patriotes valencians et saluden i et reben amb els braços oberts. Ai, si tu haguessis sentit una mica el nostre fet nacional! Quin país valencià més digne tindriem ara! (Soler, 1933: 3).

Soler i Godes no podia més que reconèixer la grandesa i l'enorme influència de Blasco, però, alhora, el feia un dels principals culpables de

l'escàs avanç del nacionalisme valencià durant el primer terç del segle XX. Una línia semblant a la que seguiria Joan Fuster en els anys 60, en el moment d'aparició d'un nou valencianisme que estava inspirat en els plantejaments que ell mateix va formular en *Nosaltres, els valencians*, on considerava que:

El dia que serà examinada desapassionadament la conducta política de Blasco, veurem que ha estat clarament funesta per al País Valencià i per a totes les seves classes. De cara al proletariat, perquè va desviar-lo del seu destí lògic i l'enrolà al seu partit petit-burgès –o més aviat burgès. El seu radicalisme obligà la burgesia de dreta —la dels poetes «de guant»— a llançar-se als braços dels partits centrals, ben sovint contra els propis interessos. I els republicans mateixos, els condemnà a un «sucursalisme» molt més servil del que calia esperar: l'evolució del blasquisme, en definitiva, és la mateixa del lerrouxisme (Fuster, 1962: 215).

De fet, de manera molt més recent, ja en ple segle XXI, s'ha arribat a acusar repetidament el blasquisme d'haver estat un precedent del blaverisme iniciat en la Transició, com a opció sociopolítica centrada en l'anticatalanisme i el secessionisme lingüístic. Amb tot, més enllà de concomitàncies puntuals, el principal estudiós del blaverisme, Vicent Flor, ja va explicar clarament les grans diferències entre un moviment i l'altre: “el blaverisme no serà majoritàriament ni republicà ni, de cap de les maneres, anticlerical, per la qual cosa sembla que difícilment es pot establir massa connexions directes entre blasquisme i blaverisme, més enllà de la coincidència en l'ús de l'anticatalanisme i de formes polítiques populistes” (Flor, 2009: 134).

En qualsevol cas, com veiem, ja des dels primers moments de la seua acció política, dins del valencianisme hi ha hagut veus que han criticat fortament i s'han oposat a les posicions de Blasco Ibáñez. No obstant això, també n'hi ha hagut que han considerat el seu llegat com un caldo de cultiu favorable a l'aprofundiment de la identitat valenciana i de la unió dels valencians com a col·lectivitat. El mateix intent d'homenatge de la Joventut Valencianista de 1910, per exemple, indica clarament que almenys una part dels membres d'aquella associació no el veien, en ab-

solut, com un enemic de l'incipient valencianisme que sorgia aleshores, sinó més prompte al contrari.

Igualment, en el primer document programàtic del nacionalisme valencià, és a dir, en l'anomenada Declaració Valencianista de 1918, es van voler incloure referències a un text de Blasco publicat en 1892, com a pròleg de la traducció al castellà de Constantí Llobart del poemari *Aires da miña terra* de Curros Enríquez, en què deia que: “Legítimo, natural y lógico es que el valenciano y el gallego, el catalán y el vasco, el mallorquín y el asturiano, el que pertenece a una región con carácter propio tan duradero que tres siglos de centralismo absorbente no han conseguido borrar, no intente desconocer a su propia patria” (Enríquez, 1892: XI; Martínez Sabater, 1918: 1). De fet, aquell mateix any de 1918 un periodista i polític progressista d'Alacant com Carlos Esplá feia èmfasi en l'origen federal del blasquisme, tot i el seu rebuig als usos públics i oficials del valencià:

Este partido [la Unión Republicana Autonomista] tiene tradiciones federales. Blasco Ibáñez redactó en el 98 una Constitución del Estado Federal Valenciano, que aceptó y firmó el partido republicano de Alicante. Pide la Autonomía, por espíritu liberal. No acepta la cooficialidad del valenciano. Quiere la República Valenciana, en un Estado Federal Español (Esplá, 1918: 1).

D'altra banda, en el mateix any de 1933 en què Enric Soler i Godes blaslava el record de Blasco des d'un punt de vista valencianista, altres polítics com Vicent Marco Miranda preferien recordar en un míting la seua concepció federal d'Espanya i la península Ibèrica: “Blasco Ibáñez, en el manifest contra la monarquia, afirmava clarament l'ideal federalista al parlar de la República d'Estats federats hispano-lusitans” (“Acte d'afirmació”, 1933: 2). Així mateix, des de l'Actuació Valencianista d'Esquerra, en les activitats de celebració del segon aniversari de la instauració de la Segona República que van promoure a la ciutat de Barcelona, l'arribaven a fer pare dels intents per “la implantació de l'Estatut valencià, l'obra magna que va deixar inacabada aquell gran valencià i novel·lista mundial, honra i glòria del País Valencià, Vicenç Blasco

Ibàñez” (“Les festes commemoratives”, 1933: 8). Finalment, de manera molt més recent també s’ha tractat la seua trajectòria des del mateix valencianisme com la d’una figura com a mínim a recuperar i a tractar d’integrar plenament en el relat del nacionalisme valencià, ja que, en paraules de Joan Francesc Mira, va ser “un enorme personatge”, “un tipus excepcional” amb “una història prodigiosa” (Mira, 2004).

Alegoría de la República (1933), de Josep Rovira i Marí, el Torçalo
(Ajuntament de Benifaió)

En conjunt, doncs, segons hem pogut comprovar a través d’esta breu mostra de consideracions, hi ha hagut valoracions realment negatives de Blasco Ibàñez, com un personatge nefast per a la identitat col·lectiva valenciana, el valencià i el valencianisme. Però, al mateix temps, també s’han realitzat juís positius, com un polític de tradició federalista i que apostava per l’estima d’allò pròpiament valencià, fàcilment integrable, per tant, en la memòria històrica del relat valencià... Amb quina visió, doncs, ens hauríem de quedar? Amb la del Blasco negatiu, que podria i hauria d’haver fet altres coses? O amb la del Blasco que va fer el que va poder i ningú no li hauria de demanar res més?

La disjuntiva, d'entrada, connecta amb dos clàssics problemes de la història i la historiografia. En primer lloc, el de la utilitat o la futilitat del plantejament de les ucronies. És a dir, què haguera passat si el nas de Cleòpatra no haguera sigut tan bonic i no haguera atret l'atenció de Juli Cèsar i Marc Antoni, que s'enamoraren d'ella i passaren llargues temporades a Egipte? O què haguera passat si la fletxa perduda que li va pegar en el front a Jaume I durant el setge de València l'haguera mort i les tropes cristianes hagueren hagut de retornar cap a Catalunya i Aragó en 1238, sense haver conquerit la ciutat? De ben segur que la història hauria canviat. No sabem exactament en quin sentit, però evidentment no hauria sigut tal com finalment s'ha donat. I això ens porta a un segon problema: el del paper de la individualitat i dels fets concrets o de l'atzar en la història. Pot una sola persona –com Cleòpatra, Jaume I o Blasco Ibáñez– o un sol fet concret –com una batalla, una mort o una decisió determinada– canviar la història de tota una societat?

Són qüestions de difícil resposta i a la conclusió a la qual normalment ha arribat la historiografia és que, en efecte, les persones i els actes concrets evidentment canvien la història en un sentit o altre, però que ho fan dins d'un marc general, d'unes estructures determinades, que condicionen notablement les possibilitats i l'abast d'eixes mateixes transformacions, de manera que en el llarg termini potser eixos canvis no resultarien tan profunds i determinants com es podria pensar *a priori*. En qualsevol cas, altrament, com a historiadors amb l'ofici d'intentar explicar què ha passat i per què ha passat el que ha passat, el que hem de fer davant d'este tipus de plantejaments és, sobretot, centrar-nos a analitzar la trajectòria dels individus determinats en el seu context per tal d'intentar comprendre, d'un costat, les seues tries, accions i comportaments, i, d'un altre costat, poder així valorar en certa manera les conseqüències de les seues trajectòries i fins a quin punt rauen en l'origen d'evolucions socials posteriors o paral·leles. És el que tractarem de fer breument ara per al cas de Blasco Ibáñez i la seua relació amb l'evolució contemporània de la identitat col·lectiva valenciana.

La trajectòria, acció i llegat polític-identitari de Blasco

L'aparició en 1896 dels *Cuentos valencianos* de Vicent Blasco Ibáñez resulta un magnífic punt de partida per a analitzar la qüestió plantejada. No debades, la publicació se situa justament en el centre de la seua carrera política més activa, que va desenvolupar sobretot entre els 22 i els 38 anys, és a dir, entre 1889 i 1905, quan va començar a abandonar la política de manera efectiva, cosa que faria definitivament dos anys després. I, allà enmig, els *Cuentos valencianos* condensen d'alguna manera molts dels aspectes de la problemàtica blasquiana respecte de la identitat valenciana i el valencianisme. En este sentit, la major part dels contes són de tema netament valencià i mostren a bastament “el país que fórem sense arribar a ser-ho” (Baydal, 2016: 10-15), és a dir, una societat valenciana amb unes característiques clarament pròpies i diferencials de la resta de pobles espanyols, en qüestions com la llengua, l'onomàstica, les tradicions, la música, els menjars, els esports, les vestimentes, el folklore, les tradicions, etc. No és estrany, doncs, que el llibre estiga dedicat a Teodor Llorente, el pare de la Renaixença i llavors gran factòtum de Lo Rat Penat, la societat d'amadors de les glòries valencianes. Amb tot, al mateix temps els contes estan escrits en castellà i van eixir a penes uns mesos després que Blasco publicara un article en *El Pueblo* carregant durament contra els assistents als Jocs Florals de Lo Rat Penat, com a “elementos de ideas reaccionarias” (Roca, 2007: 135). Com era possible aquell aparent *décalage* entre la clara constatació de la valencianitat i el rebuig al valencianisme cultural?

Resulta possible i ben plausible si fem un repàs a la trajectòria socio-política de Blasco Ibáñez, iniciat a un mateix temps, com és sabut, en el republicanisme federal i el valencianisme cultural de la mà de Constantí Llombart cap a 1882, quan este tenia 34 anys i Blasco només en tenia 15. En concret, Blasco volia editar ja en aquells moments un setmanari per a difondre les idees progressistes de Pi i Margall i es va trobar amb Llombart, qui es va oferir a ajudar-lo. Llombart pertanyia al partit republicà federal i havia impulsat quatre anys abans la fundació de Lo Rat

Penat, com a casa comuna de tots els que volgueren afavorir l'impuls de les lletres valencianes i d'una Renaixença com la que estava tenint lloc a Catalunya, tant si eren progressistes com conservadors. Així les coses, Blasco va publicar les seues primeres narracions en l'anuari *El calendari llemosí*, que editava Llombart també en l'entorn ratpenatista, i ho va fer consegüentment en valencià. A més a més, va ingressar com a soci de Lo Rat Penat, va participar en els Jocs Florals de 1883, 1888 i 1891 i va ser llavors quan va escriure, en el pròleg adés esmentat, que era legítim, natural i lògic que els valencians, gallecs, catalans, bascos, mallorquins o asturians intentaren conèixer i estimar la seua pròpia pàtria regional (Cucó, 1967; León, 1997; Andrés, 2006; Roca, 2007).

Tanmateix, cap als 24 o 25 anys es va desenganyar per complet de tot aquell ambient. Segons recordava Ramon Andrés Cabrelles, secretari personal de Constantí Llombart, una vesprada, probablement de 1892, Blasco li va explicar les raons de la seua desafecció pel ratpenatisme:

Jo el vullc més a vosté que sos confreres ratpenatistes, que l'envegen i els molesta la seua companyia perquè du trencades les sabates. [...] Sí, són cretins que, amb la seua pretensió de notorietat i les seues idees retrògrades, li han segrestat Lo Rat Penat per tal de convertir-lo en un centre d'hipòcrites meninfots. Tots ells parlen castellà en sa casa i, quan en èpoques determinades se senten poetes i es consideren obligats a escriure en valencià, fan versos mediocres que canten a coses mortes soterrades en la història, que és en el lloc en què han de conservar-se. Cap de tots ells és capaç descriure una oda al carbó de pedra que mou la indústria, a l'hèlix que espenta les naus sense vela i convertix en realitat el somni d'Ícar. Vedrines ha aplegat ja a Madrid en un vol des de París. Això és el que s'ha de cantar: la roda, l'aixada, el martell, tot el que són conquestes que els hòmens realitzen sobre la naturalesa i que l'ajuden a caminar amb menys dolor cap a la ignorada meta que el Destí li té assenyalada (Andrés, 2006: 70-71).

Blasco els criticava, doncs, en un doble vessant: d'una banda, per la seua hipocresia valencianista, és a dir, per la seua falta d'actuacions rotundes i sinceres per la recuperació del valencià, i, d'una altra banda, pel seu conservadorisme, molt allunyat de les seues idees progressistes. Així les coses, el trencament definitiu amb Lo Rat Penat, com també el

d'altres personatges que provenien de l'entorn del republicanisme com el pintor Ignasi Pinazo (Baydal-Estrela, en premsa), es va produir en 1893 després de la mort del mateix Constantí Llombart. De fet, el seu soterrament va ocasionar un notori incident amb els ratpenatistes, ja que Blasco, que l'havia acompanyat durant la seua malaltia fins a la mort, va decidir fer un soterrament civil i de clara connotació política, al qual només van ser convidats els republicans i durant el qual es va arribar a destrossar la creu del cotxe fúnebre que traslladava el cos del difunt. En contemplar aquella actuació, els representants de Lo Rat Penat que volien participar en la comitiva se sentiren ofesos i exclosos i se n'anaren a depositar la seua corona de flors a la basílica de la Mare de Déu dels Desemparats, un fet que provocà la irada reacció de Blasco en la premsa al sendemà (Roca 2004: 113-120).

Hem de pensar, en relació amb tota aquella escalada d'enfrontaments, que llavors feia a penes unes setmanes que Blasco s'havia presentat per primera vegada com a candidat republicà a les eleccions estatals i havia perdut davant els conservadors. A més a més, feia ja tres anys i mig que havia començat la seua carrera periodística amb la direcció del setmanari *La Bandera Federal*, en castellà, i a l'any següent, en 1894, la va intensificar amb la fundació del diari *El Pueblo*, també en castellà, on, a banda d'articles polítics, publicava, en fulletons d'enorme èxit, les seues narracions. Eren els temps en què els republicans havien guanyat per primera vegada les eleccions municipals de València i en què el mateix Blasco va continuar fent mítings i campanyes fins que finalment, en 1898, va eixir escollit per primera vegada com a diputat a les Corts espanyoles (León, 1997; Varela, 2015).

En definitiva, aquell rerefons i aquella trajectòria són els que expliquen les característiques i les aparents contradiccions que envolten els esmentats *Cuentos valencianos* de 1896. En primer lloc, tractaven temes valencians amb els quals s'identificaven de manera immediata els lectors d'*El Pueblo*, però alhora estaven escrits en castellà, que era també la llengua en la qual estava alfabetitzada la mateixa gent que sabia llegir.

Cubierta de *Cuentos valencianos* (Prometeo, 1919 [1896])

Podria Blasco haver escrit les seues narracions i articles periodístics en valencià? Sí, podria haver-ho fet. Hagueren tingut el mateix èxit aclaparador? No, evidentment no. De fet, segurament no hagueren arribat ni a girar el cantó. No debades, normalment les publicacions de premsa en valencià duraven en aquells moments de finals del segle XIX unes poques setmanes o com a molt alguns mesos, tant per la vigilància de la censura com sobretot per la falta d'una estructura adient i de resposta del públic (Guillamet-Mauri, 2015). No existien llavors ni circuits editorials ni comunicatius mínimament estables en valencià i és ben raonable pensar que no era Vicent Blasco Ibáñez la persona indicada ni responsable de tractar de construir-los aleshores.

Altrament, en segon lloc, també hem vist que els *Cuentos valencianos* estaven dedicats a Teodor Llorente, però al mateix temps es publicaren en un moment en què Blasco no tenia problemes a atacar durament els Jocs Florals i Lo Rat Penat. Quina era l'explicació a aquella doble posició? D'una banda, cal dir que intel·lectualment i culturalment Blasco sempre va admirar i respectar la figura de Llorente (Roca, 2007: 125-170), però que, d'una altra banda, la mort de Llombart tres anys abans li havia donat via lliure per a atacar l'entitat ratpenatista, que llavors havia passat a estar totalment controlada pels seus màxims enemics polítics, els conservadors, que pertanyien a partits d'estructura estatal. Blasco atacava, doncs, els seus rivals i aprofitava per a denunciar la seua hipocresia, ja que deien defensar allò valencià però no oferien cap alternativa valencianista real. De fet, en aquells moments de finals de la centúria encara no havia aparegut cap sector que promoguera el regionalisme o el valencianisme polític, una cosa que no succeiria fins a uns anys més tard, en el període 1905-1909, amb la configuració de València Nova, l'Assemblea Regionalista Valenciana i la Joventut Valencianista (Cucó, 1999: 66-93; Baydal-Escrivà, en premsa).

En conseqüència, en un context en què el valencianisme polític ni tan sols s'havia plantejat de manera pública, consistent i estructurada, Blasco va apostar pel municipalisme i per un vague federalisme repu-

blicà dels pobles històrics d'Espanya. No debades, també s'ha de tindre en compte que estava integrat en un partit i un moviment ideològic ja existent, que tenia una base que venia de lluny, de la qual ell mateix formava part i no podia modificar fàcilment. Hauria pogut Blasco intentar fer que els republicans federals de València canviaren el seu full de ruta i apostaren per un valencianisme polític que llavors ni tan sols havia plantejat ningú? Novament, sí, podria haver-ho intentat. Però hauria arribat, en eixe cas, a liderar el partit i ser escollit com diputat a les Corts espanyoles? Amb tota probabilitat, no. És evident que l'estructura en la qual es movia també determinava el seu comportament. En este sentit, potser si Blasco no haguera actuat com va actuar sobre aquella estructura, València no hauria sigut tan massivament republicana tan prompte, amb un missatge de regeneració, modernització i democràcia en una Espanya que encara estava aclaparadorament dominada pels partits monàrquics i restauradors.

Anem, en tot cas, més enllà dels inicis polítics de Blasco i fixem-nos en el seu període com a diputat, entre 1898 i 1905. Quin va ser el seu comportament respecte de la identitat o els interessos valencians? Cal dir que va ser un comportament voluble i pragmàtic. D'una banda, és ressenyable que deixara de fer atacs públics tan forts contra Lo Rat Penat, mentre que, d'una altra banda, fins i tot al principi, entre 1898 i 1899, es va mostrar partidari de la insubmissió fiscal que propugnaven els diputats de Catalunya, tot escrivint articles com "La Liga Valenciana", en què afirmava que:

La absurda centralización que convierte a Madrid en pólipo que absorbe todos los jugos de la vida nacional, es madre amorosa que nutre y agranda el caciquismo, la ignorancia y la holgazanería [...]. Cataluña por una parte, y por otra Aragón, las dos regiones hermanas nuestras [...] han tomado la iniciativa en este asunto levantando la bandera del regionalismo. [...] Valencia debe seguirlo, no sólo por entusiasmo personal, sino por propia conveniencia. [...] La solidaridad de los catalanes debía servirnos de ejemplo (Messegueur, 2000: 170).

No obstant això, Blasco tampoc va fer res per virar realment el seu partit cap al regionalisme, sinó més prompte al contrari. Un regiona-

lisme, en tot cas, que, com hem dit, encara no propugnava ningú amb força en el tauler polític valencià, ja que, de fet, durant la seua carrera com a diputat no hi hagué cap organització que defensara els interessos valencians en clau estrictament regional. No va ser fins a 1905-1906 que va entrar en acció València Nova, una entitat impulsada per antics llombartians i formada sobretot per gent que procedia de Lo Rat Penat, que amb la conjunció de progressistes i gent dels contorns del catolicisme, va començar a demanar públicament la unificació de les tres províncies valencianes i el seu autogovern. Amb tot, en aquells moments Blasco Ibáñez ja s'havia fet un novel·lista mundialment famós i s'havia retirat de la política, abandonant el càrrec de diputat en 1905 i –encara que va tornar a l'escó de manera efímera en 1907– dedicant-se a viatjar i escriure per tot el món (León, 1997; Varela, 2015).

Precisament en 1907 es va produir un enfrontament entre aquell incipient valencianisme polític i el blasquisme que guanyava eleccions des de feia ja anys. En concret, davall la direcció de Faustí Barberà, València Nova va organitzar una Assemblea Regionalista Valenciana que commemorava el segon centenari de la desaparició dels Furs de València i volia propugnar la creació d'una coalició o Solidaritat Valenciana de partits amb interessos valencians, a imitació de la Solidaritat Catalana que s'havia format a Catalunya entre tots els partits amb sensibilitat regionalista. Però a la crida de l'Assemblea i la Solidaritat només van respondre els carlins i els republicans radicals de Rodrigo Soriano, una escissió dels blasquistes, que eren els seus enemics acèrrims. En conseqüència, el partit de Blasco, llavors dirigit ja per Félix Azzati, va escriure brutals articles contra l'intent de conjunció electoral impulsat per aquells primers valencianistes, fins al punt que el dia de la jornada inaugural de l'Assemblea Regionalista els blasquistes i els sorianistes s'enfrontaren a garrotades i tirs pels carrers del centre de València (Baydal-Escrivà, en premsa). En tot cas, la intervenció de Blasco en les discussions periodístiques prèvies a l'acte va ser realment testimonial i es va limitar a un únic article en què, per

exemple, deia que:

Ante el problema de carácter local que ahora se plantea, pretendiendo extender las luchas solidarias a toda España, tened entendido que antes que el regionalismo, antes que el patriotismo, está la libertad [...]. República ante todo. Se dijo ya en *El Pueblo* que la Solidaridad debe ser republicana. Con nosotros cuantos amen la patria republicana y quieran sumarse al movimiento de la regeneración política, sin la cual son inútiles todas las tentativas de mejoramiento. Con nosotros cuantos hagan de los principios piedra esencial, extremándolos no sólo en su propaganda, sino en la defensa. Nuestra Solidaridad no puede ser más que política y a base de las doctrinas defendidas por todos nosotros con tan singular denuedo, doctrinas que han demostrado más elocuentemente nuestro valencianismo que toda la otra teatral exhibición de trapajos y banderines (Blasco, 1907: 1).

És a dir, que Blasco, davant l'intent d'aplegar els partits contraris al sistema davall el mantell de la causa valencianista, es negava de totes les maneres a anar de la mà dels carlins –als quals havia combatut ferotgement i que representaven un límit infranquejable des de la seua postura política–, reivindicant, alhora, que la bona gestió dels republicans era també una forma de fer valencianisme i defensar els interessos valencians. En tot cas, Blasco ja estava pràcticament retirat de la política en aquells moments i en cap cas va escriure ell, com s'ha dit, l'article “La lepra catalanista”, que es publicà en aquell context com a editorial d'*El Pueblo*, sense signar i que responia clarament a la ploma del seu director, Félix Azzati (“La lepra”, 1907). Altrament, cal tindre en compte que les posicions dels partits davant d'aquella proposta de València Nova van ser molt circumstancials, atesa l'escassa estructuració encara del discurs valencianista, que tot just es presentava públicament llavors.

No va ser fins a la dècada de 1910, en un context nou, quan a Espanya els nacionalismes català i basc s'havien fet forts i al món la Primera Guerra Mundial havia posat en relleu la qüestió dels nacionalismes sense Estat, que sorgiren els primers partits i corrents declaradament valencianistes. De fet, dins del mateix blasquisme també van aparèixer vinculacions amb el valencianisme, lligades a

la seua tradició federal i les llibertats polítiques inherents al republicanisme, de manera que, per exemple, els blasquistes es van adherir a l'Acte d'Afirmació Valencianista organitzat per la Joventut Valencianista en 1914, mentre que en 1915 Rafael Trullenque va presentar les seues idees sobre el nacionalisme valencià en la Casa de la Democràcia, la qual cosa va donar peu a la creació d'una Joventut Nacionalista Republicana dins del PURA. Així les coses, a partir de llavors sempre hi hagué elements valencianistes dins del blasquisme, fins al punt que va ser un alcalde del PURA, Faustí Valentín, el primer que va proposar que el valencià fóra llengua cooficial a la ciutat de València, en 1919 –encara que l'oposició d'Azzati i altres membres del mateix partit li acabaren per costar l'alcaldia– (Cucó, 1999: 146-157).

En qualsevol cas, en aquells moments Blasco ja estava totalment allunyat de València, vivint a Argentina, els Estats Units d'Amèrica o França. Finalment, moriria tres anys abans que arribara la Segona República en 1931, quan el partit blasquista continuava existint i guanyant eleccions, davall el lideratge del seu fill, Sigfrido Blasco Ibáñez. En aquells moment el partit sí que s'havia escorat clarament cap a un ferm nacionalisme espanyol republicà, de manera que des del mateix blasquisme van sorgir escissions valencianistes, com ara el Partit Valencianista d'Esquerra, que sempre reivindicà la llavor d'estima per la valencianitat que Blasco havia sembrat. Així ho feren, per exemple, l'adés esmentat Vicent Marco Miranda, Juli Just, Josep Castanyer o el seu germà, Angelí Castanyer, qui en 1933, en ocasió de l'homenatge que se li va retre en la seu de Lo Rat Penat per l'arribada de les seues restes mortals a València, va afirmar que:

Quan València estiga recuperada, quan València constituïxca un pensament, en estil i un sistema nacionals, llavors vorem com Blasco Ibáñez s'aixeca de la seua tomba, per a dir-nos: Haveu sabut interpretar-me. Jo vaig ser universalment valencià, per tal de que vosatres poguéreu ser valencianament universals ("Lo Rat Penat", 1933: 2).

Blasco i el valencianisme: tempos diferents

Després del que hem vist, podem tornar a fer-nos preguntes sobre la relació de Vicent Blasco Ibáñez amb la identitat col·lectiva valenciana i el valencianisme. Per exemple, va ser valencianista Blasco Ibáñez? Evidentment no: no va ser un valencianista polític. Però, al mateix temps, també hem de preguntar-nos si existia alguna estructura organitzada del regionalisme en el moment en què ell va desenvolupar la seua carrera i la resposta és igualment negativa: no hi havia res de semblant en el debat públic valencià. Així les coses, podria Blasco haver propugnat el valencianisme polític, haver escrit a més a més en valencià i haver arribat on va arribar, significat el que va significar? Evidentment tampoc. Tot això no haguera passat. Si haguera triat altres vies –que podria haver-ho fet–, amb tota probabilitat no hauria assolit l'enorme influència i el paper històric que va assolir.

Altrament, també podem abordar la qüestió de si Blasco va impedir el sorgiment del valencianisme polític o, per contra, el va acabar incentivant amb el seu llegat. En este sentit, sembla clar que quan no existia cap organització política valencianista, sinó lleus i informes crides al regionalisme, moltes vegades un tant hipòcrites o com a mínim completament superficials, en va ser totalment refractari. Però, per una altra banda, la prova que la seua tasca tampoc el va obstaculitzar per complet és que des del mateix moment en què el valencianisme polític va aparèixer en escena amb una mínima força, al llarg de la dècada de 1910, també es va conformar de seguida un blasquisme valencianista que va acabar desembocant en un nacionalisme valencià d'esquerres durant els anys 30, que reivindicava de manera molt notòria el seu llegat.

En definitiva, difícilment es pot culpabilitzar a Blasco en concret, particularitzant-lo de la resta de la societat del seu moment, de l'endarreriment de les lletres valencianes o del mateix endarreriment del valencianisme. Més prompte, va ser l'accelerador, també en conjunció amb la societat del moment, d'una sèrie d'assoliments que van fer de València una capital d'hegemonia republicana, que apostava per la modernització i les llibertats polítiques; certament sense propugnar una alternativa na-

cional valenciana o un aprofundiment de la identitat col·lectiva del Sènia al Segura, però al mateix temps sense perdre ni renunciar a la valencianitat popular heretada, a la prioritització dels temes valencians i a l'obsessió per millorar el benestar material dels valencians. Blasco Ibáñez, evidentment, no va ser el salvador ni el constructor de la pàtria valenciana, però tampoc no va ser, ni molt menys, el seu botxí. Blasco no va ferir de mort la identitat col·lectiva valenciana, ni va ser culpable de la castellanització social o literària, ni tampoc va desviar erròniament el proletariat o va llançar la burgesia al sucursalisme, com s'ha arribat a dir.

Al capdavall, l'evolució d'una societat, la construcció d'una pàtria o l'aprofundiment d'una identitat col·lectiva, ja siga la valenciana o l'espanyola, no són fenòmens que depenguen de l'actuació d'una única persona, sinó que són el fruit de la conjugació d'una sèrie d'estructures en moviment; un procés, a més a més, en el qual és importantíssim la intel·ligència dels membres d'eixes estructures a l'hora de saber llegir la societat de cada moment i connectar de veres amb els seus interessos i les seues aspiracions per a poder fer moure eixes mateixes estructures, una cosa que Blasco va saber fer com ningú a través d'una acció política populista, conjugada amb la seua faceta de periodista i escriptor d'èxit. En este sentit, des d'un punt de vista del valencianisme progressista, tal vegada una de les principals lliçons a extraure del colossal èxit en vida de Vicent Blasco Ibáñez siga la que ja va indicar fa anys el recentment traspassat Ramir Reig:

Poques persones han tingut un *feeling* tan intens amb allò valencià i ho han sabut expressar amb més força, alhora que ofrenava noves glòries a Espanya. Com es pot trencar amb aquest dualisme paralitzant? Entre l'esquerra nacionalista es va pensar que, per a lluitar contra la subordinació a allò espanyol, calia destruir el valencianisme popular (denigrar l'himne de Serrano que fa plorar les falleres) i inventar-se'n un altre, però l'operació ha sigut un fracàs. Jo no entenc molt d'aquestes coses, però crec que una recuperació de Blasco, que fóra útil per a tots, hauria de servir per a legitimar el valencianisme popular que ell sentia i defensava, que la gent sent i defensa, com a punt de partida del projecte cultural i polític que l'esquerra sempre ha propugnat (Reig, 2004: 2).

Bibliografia citada

- “Acte d’afirmació valencianista en Algemesí”, *El Camí*, 24-V-1933, p. 2.
- ANDRÉS CABRELLES, Ramon, *Constantí Llombart. Biografia íntima*, València, L’Oronella, 2006.
- BAYDAL, Vicent, “El país que fórem sense arribar a ser-ho”, en Blasco Ibáñez, Vicent, *Contes valencians*, València, L’Encobert, 2016, pp. 10-15.
- i ESTRELA, Josep Enric, “Del republicanismo a la *Renaixença*, la entusiasta amistad entre Ignacio Pinazo y Constantí Llombart”, en Pérez Rojas, Francisco Javier (coord.), *València, Ignacio Pinazo. De la gran tradición al modernismo*, València, Corts Valencianes, en premsa.
- i GARCIA ESCRIVÀ, Anna, “Els inicis del valencianisme polític en la primera dècada del segle XX”, en Barberà, Faustí, *De regionalisme i valentinicultura (1902). L’estat del valencianisme en 1909*, en premsa.
- BLASCO IBÁÑEZ, Vicent, “Orientaciones”, *El Pueblo*, 25-IV-1907, p. 1.
- CUCÓ, Alfons, “Introducció”, en Blasco Ibáñez, Vicent, *Narracions valencianes*, València, Lavínia, 1967.
- *El valencianisme polític (1874-1939)*, Catarroja – Barcelona, Afers, 1999.
- ENRÍQUEZ, Curros, *Aires de mi tierra: poesías gallegas*, Valencia / Madrid, Francisco Sempere / Bernardo Rico, 1892.
- ESPLÁ, Carlos, “Hacia una República Valenciana”, *El Luchador*, 3-XII-1918, p. 1.
- FLOR, Vicent, *L’anticatalanisme al País Valencià: identitat i reproducció social del discurs del “blaverisme”*, València, Universitat de València, tesi doctoral, 2009.
- FUSTER, Joan, *Nosaltres, els valencians*, Barcelona, Edicions 62, 1962.
- GUILLAMET, Jaume i MAURI, Marcel (eds.), *Catàleg històric general de la premsa en català*, Barcelona, Institut d’Estudis Catalans, 2015.
- “La lepra catalanista”, *El Pueblo*, 13-VI-1907, p. 1
- LEÓN ROCA, José Luis, *Vicente Blasco Ibáñez*, València, Ajuntament de València, 1997.
- “Les festes commemoratives del II Aniversari de la República”, *L’Opinió*, 16-IV-1933, p. 8.
- “Lo Rat-Penat. Homenatge a la memòria de l’eminent escriptor Vicent Blasco Ibáñez”, *El Camí*, 1-XI-1933, p. 2.
- MARTÍNEZ SABATER, Eduard, “Declaració Valencianista. Base 1ª”, *La Correspondencia de Valencia*, 16-XI-1918, p. 1.
- MESSEGUER, Lluís, “La cultura literària valenciana abans i després de 1898”, en 1898. *Entre la crisi d’identitat i la modernització*, Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2000, vol. 1, pp. 161-181.
- MIRA, Joan Francesc, *La prodigiosa història de Vicent Blasco Ibáñez*, València, Bromera, 2004.
- REIG, Ramiro, “L’ascensió de Blasco a la glòria”, *El País – Quadern [CV]*, 21-X-

2004, p. 2.

– *Vicente Blasco Ibáñez, una biografía*, València, Faxímil Books, 2012.

ROCA, Rafael, *Teodor Llorente, líder de la Renaixença valenciana*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2007.

SOLER I GODES, Enric, “Blasco Ibáñez”, *Mirador*, 249, 9-XI-1933, p. 3.

VARELA, Javier, *El último conquistador. Blasco Ibáñez (1867-1928)*, Madrid, Tecnos, 2015.